

Examen VMBO-GL en TL

2016

tijdvak 2
woensdag 22 juni
13:30 - 15:30 uur

Nederlands CSE GL en TL

Dit examen bestaat uit 27 vragen, een samenvattingsopdracht en een schrijfoopdracht.

Voor dit examen zijn maximaal 53 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Lang zal die gelukkig leven

(1) Gezonde mensen zijn gelukkiger dan ongezonde mensen. Dat lijkt een inkoppertje. Verrassender is dat het andersom ook geldt: geluk leidt tot
5 gezondheid. “Sterker nog: het verband tussen geluk en gezondheid is twee keer zo sterk als andersom”, zegt Ruut Veenhoven, gepensioneerd hoogleraar aan de Erasmus
10 Universiteit Rotterdam. Met andere woorden: blije mensen zijn gezond doordat ze zo blij zijn.

(2) Een recente studie van de universiteit van Michigan onder meer dan
15 zestigduizend ouderen liet bijvoorbeeld zien dat gelukkige mensen minder naar de dokter gaan dan ongelukkige: 4,6 tegen 6,3 keer per jaar. Op een schaal van 1 tot 6
20 zorgde elk extra gelukspunt voor een vermindering van het doktersbezoek met 11 procent.

(3) Maar hoe kan het dat geluk voor gezondheid zorgt? De belangrijkste
25 reden is dat gelukkige mensen betere keuzes maken. De lijst daarvan is lang: ze eten beter, drinken niet, roken niet, bewegen meer en ze hebben banen die beter bij hen
30 passen. “Gelukkige mensen beheersen de zogenoemde kunst van het leven dus beter”, zegt Veenhoven. “Ze zijn minder bang om foute keuzes te maken, bijvoorbeeld
35 bij hun zoektocht naar de perfecte baan. Die baan vinden ze daardoor ook vaker.” Ongelukkige mensen daarentegen zijn vaak niet kritisch in hun denken, waardoor zij niet in staat
40 zijn van een eenmaal gemaakte keuze af te stappen.

(4) Daarnaast hebben gelukkige mensen doorgaans een drukker sociaal leven: ze hebben meer
45 vrienden en gelukkigere liefdesrelaties – twee factoren waarvan is aangetoond dat ze de gezondheid ten goede komen. “Geluk en gezondheid zijn op deze manier met elkaar
50 verbonden: geluk leidt tot gezondheid, dat weer tot meer geluk leidt, enzovoort”, zegt Veenhoven.

(5) Het is heel logisch dat al die betere keuzes en levensomstandigheden inwerken op het lichaam:
55 bloedwaarden van gelukkigen, zoals het cholesterolgehalte, zijn beter, hun bloeddruk is lager en het gewicht optimaler. Geluk doet blijkbaar wat
60 met het lichaam. “De belangrijkste reden is dat ongelukkige mensen vaak gestrest zijn en daardoor in een permanente vecht-of-vluchtmodus staan”, zegt Veenhoven. “Dat is een
65 staat van het lichaam waarin het zich klaarmaakt voor actie. Handig voor de korte termijn, als je bijvoorbeeld een leeuw tegenkomt, maar op de lange termijn is deze houding
70 schadelijk.” Bij de vecht-of-vluchtmodus verhoogt het lichaam de bloeddruk en produceert het meer van het op de lange termijn schadelijke stresshormoon cortisol. Ook
75 stopt het met het verspillen van energie aan andere lichaamsactiviteiten, zoals aan het immuunsysteem.

(6) Dat merken mindergelukkigen. Uit
80 een beroemd experiment waarin studenten werden blootgesteld aan een verkoudheidsvirus nadat hun

was verteld dat ze voor een examen waren gezakt, bleek dat ze sneller
85 verkouden werden dan tegenhangers die te horen hadden gekregen dat ze waren geslaagd. Het immuunsysteem was dermate onderdrukt dat ze vatbaarder waren voor het virus.

90 **(7)** De effecten werken echter ook door op de lange termijn. Verschillende studies in het afgelopen decennium laten zien dat gelukkige mensen minder hartaanvallen, minder hersenbloedingen en minder ontstekingen hebben. Een overzichtsstudie van afgelopen jaar, uitgevoerd door wetenschappers van de universiteit van Edinburgh, liet dan ook zien
100 dat geluk rechtstreeks verband houdt met de sterfttekans in een bepaalde periode: hoe ongelukkiger, hoe hoger de kans om vroegtijdig te overlijden. Optimistische mensen genezen zelfs
105 sneller van ziektes. Wat overigens niet betekent dat positief denken je van een ernstige ziekte kan genezen.

(8) Al die effecten hebben een verregaande invloed op de levensverwachting. In een studie waarbij nonnen al vanaf 1930 worden gevolgd, blijkt dat de vrolijken onder hen gemiddeld tien jaar langer leefden dan hun minder gelukkige kloosterzusters. “Er was de nonnen destijds,
115 aan het begin van de studie, niet

gevraagd hoe gezond ze waren, waardoor de vergelijking niet helemaal terecht is, maar ook andere studies laten zien dat gelukkig zijn
120 zeker een aantal jaren scheelt in de levensverwachting”, zegt Veenhoven. **(9)** Hij pleit er dan ook voor dat geluk meer aandacht in de gezondheidszorg krijgt. “Geluk is net als stoppen met roken: je kunt er vergelijkbare winst mee halen op het gebied van gezondheid en levensverwachting”, zegt hij.

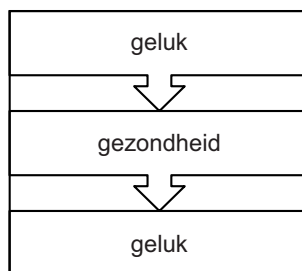
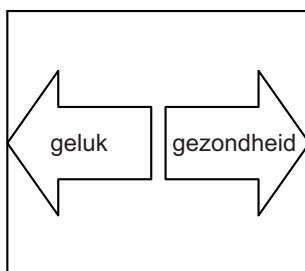
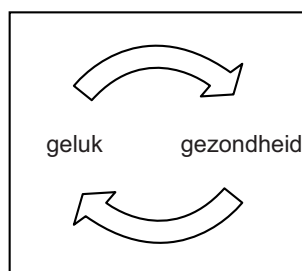
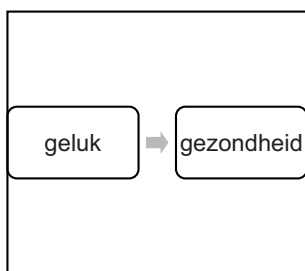
130 **(10)** Tijd voor ‘evidencebased geluk’¹⁾, vindt Veenhoven. Een aantal jaren geleden begon hij met het opzetten van een gelukswijzer, waarbij voor tienduizenden mensen wordt bijgehouden wat hen gelukkig maakt. Hij hoopt hiermee gerichte therapieën te ontwikkelen die mensen helpen bij de keuzes om gelukkig te worden. “Die zijn natuurlijk vrij individueel, maar er zal overlap zijn op het gebied van leeftijd, karakter en type baan. Als we daar inzicht in krijgen, wordt het mogelijk om op een wetenschappelijke manier
145 mensen gelukkiger te maken. Er is op dit moment weinig aandacht voor preventie, maar meer overheidsbeleid op het gebied van geluk kan de gezondheidszorg veel opleveren.”

Naar een artikel van Hidde Boersma, Elsevier, 4 januari 2014

noot 1 evidencebased geluk: geluksfactoren die wetenschappelijk aangetoond zijn

Tekst 1

- 1p 1 Wat is het onderwerp van de tekst 'Lang zal die gelukkig leven'?
- A aandacht voor geluk in de gezondheidszorg
 - B invloed van geluk op het maken van keuzes
 - C tijd voor evidencebased geluk
 - D verband tussen geluk en gezondheid
- 1p 2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van deze tekst?
- 2p 3 "Maar hoe kan het dat geluk voor gezondheid zorgt?" (regels 23-24)
→ Welke twee verklaringen geeft de schrijver in de tekst voor het gegeven dat geluk voor gezondheid zorgt?
Gebruik per verklaring niet meer dan 10 woorden.
- 1p 4 "Geluk en gezondheid zijn op deze manier met elkaar verbonden (...)" (regels 48-50)
Welke afbeelding geeft het verband tussen geluk en gezondheid op de juiste manier weer?

- 1p 5 Hoe sluit alinea 5 aan op de alinea's 3 en 4?
Alinea 5
- A is een deel van een opsomming met de alinea's 3 en 4.
 - B noemt voorbeelden bij de alinea's 3 en 4.
 - C vormt een tegenstelling met de alinea's 3 en 4.
 - D vormt een uitwerking van de alinea's 3 en 4.

- 1p 6 Wat zegt Ruut Veenhoven over de vecht-of-vluchtmodus? (alinea 5)
Volgens hem is deze altijd
- A handig bij de opbouw van een immuunsysteem.
 - B handig bij het klaarmaken voor actie op korte termijn.
 - C schadelijk door het produceren van het stresshormoon cortisol.
 - D schadelijk door het verspillen van energie aan lichaamsactiviteiten.
- 1p 7 De alinea's 7 en 8 horen bij elkaar.
Welk kopje geeft het beste de inhoud weer van alinea's 7 en 8 samen?
- A Effect geluk op lange termijn
 - B Effect geluk op ziektes
 - C Verband geluk en genezingskans
 - D Verband geluk en voortijdig overlijden
- 1p 8 In alinea 8 lees je dat er onderzoek is gedaan naar de effecten van geluk op de levensduur van nonnen. In de tekst worden nog twee specifieke doelgroepen genoemd waarbij het verband tussen geluk en gezondheid onderzocht is.
→ Noteer de twee doelgroepen waar het om gaat.
- 1p 9 Hoe kun je de hoofdgedachte van deze tekst het beste weergeven?
- A Een gezonde levensstijl wordt bepaald door goede levensomstandigheden.
 - B Een goede levensverwachting is afhankelijk van de juiste gezondheidskeuzes.
 - C Een optimistische levenshouding heeft direct invloed op genezingsprocessen.
 - D Een positieve levensinstelling kan bevorderlijk zijn voor de levensverwachting.
- 1p 10 Wat is de functie van de laatste alinea van deze tekst?
- A een advies geven aan de lezer
 - B een afrondende conclusie geven
 - C een nieuw gegeven toevoegen
 - D een samenvatting geven
- 1p 11 Wat is het voornaamste doel van de schrijver met deze tekst?
De schrijver wil de lezer
- A duidelijk maken dat de overheid meer aandacht moet besteden aan geluk.
 - B ertoe aansporen om gezonde keuzes te maken in het leven.
 - C ervan overtuigen dat gelukkige mensen langer leven.
 - D informeren over de effecten van levensinstelling op levensverwachting.

In het oog van de camera van de baas

(1) Mag je baas jou stiekem filmen? Omdat hij denkt dat jij degene bent die steeds medicijnen uit het ziekenhuis steelt? Of omdat hij gewoon wil zien of je je werk goed doet? Mag je baas jou heimelijk achtervolgen als jij je ziek hebt gemeld en hij wil controleren of je niet stiekem ergens anders werkt? Volgens juriste Heleen Pool is niet duidelijk wat een werkgever wel mag doen en wat niet. Heleen Pool heeft aan de Radboud Universiteit in Nijmegen onderzoek gedaan naar controlerend gedrag van werkgevers.

(2) “Natuurlijk zijn er regels”, zegt Pool. “En er liggen rechterlijke uitspraken. Maar al met al vormen die ‘een lappendeken met her en der gaten’. Hierdoor weten werkgevers niet of zij een grens overschrijden”, zegt zij, “en zijn werknemers onvoldoende beschermd tegen schending van hun privéleven door hun baas.”

(3) Een van de belangrijkste wetten waar rechnerende werkgevers mee te maken krijgen, is de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Deze wet is afgeleid van artikel 8 uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Hierin staat dat iedereen recht heeft op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven. In Nederland ziet het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) erop toe dat er zorgvuldig met persoonsgegevens wordt omgegaan.

(4) Onlangs rapporteerde het CBP over een grote elektronikaketen, waar werknemers door mystery shoppers met een verborgen camera

stiekem waren gefilmd. Niet omdat het bedrijf vermoedde dat zij artikelen stalen, nee, voor ‘trainingsdoel-einden’. Daarnaast sprak de manager met behulp van de beelden van de beveiligingscamera’s zijn werknemers aan op hun gedrag. In beide gevallen handelde het bedrijf in strijd met de wet, oordeelde het CBP.

(5) “Juridisch gezien mag een werkgever zijn werknemer controleren,” legt Pool uit, “maar alleen onder strikte voorwaarden. Allereerst moet er een verdenking van wangedrag zijn, zoals diefstal of fraude. Die verdenking moet wel serieus zijn”, beklemtoont ze. “Een anonieme tip is niet genoeg om je winkel vol te hangen met verborgen camera’s.”

Vervolgens moet de werkgever bij ieder middel dat hij wil inzetten, bedenken of het middel past bij het doel dat hij wil bereiken. Een werkgever mag geen middelen inzetten als het resultaat ook op een minder ingrijpende wijze kan worden bereikt.

(6) Vaak gaat de baas eerst het gesprek aan met de werknemers. Als dat echter niets oplevert, kan het noodzakelijk zijn om toch cameratoezicht in te zetten om een dief te betrappen. “Maar de werkgever”, zegt Pool, “moet dat middel vervolgens niet méér inzetten dan nodig. Dus wel een camera bij de medicijnkast, maar niet in de omkleedruimte. Een werkgever moet zich namelijk altijd afvragen op welke manier hij zo min mogelijk inbreuk maakt op iemands privéleven. En niet alleen op dat van de vermoedelijke dader, maar ook op dat van de rest van de

85 werknemers. Zij doen namelijk
gewoon hun werk.”

(7) Inbreuk op het privéleven is in dit
verband een veelgebruikte formule-
ring. “Hoewel het klinkt alsof inbreuk
90 altijd fout is, hoeft dat niet zo te zijn”,
zegt Pool. “Het gaat erom of de
inbreuk geoorloofd is of niet.” Maar
hoe dat beoordeeld dient te worden,
is onduidelijk. “Rechters hebben tot
95 nu toe geen speciale aandacht gehad
voor de vraag of er in de verschillen-
de gevallen wel echt sprake was van
inbreuk”, licht Pool toe.

(8) Pool heeft een manier van beoor-
100 delen ontworpen, die werkgevers,
werknemers en rechters mogelijk
hulp kan bieden. Deze manier van
beoordelen bestaat uit een inbreuk-
toets (is het gedrag van een werk-
105 gever inbreukmakend?) en een
rechtvaardigheidstoets (als een
werkgever inbreuk maakt op het
privéleven, mag dat dan?). Daarbij
kijkt ze naar vragen als: is er een
110 serieuze verdenking, kon de
werknemer voorzien dat zijn baas
camera’s zou ophangen, is er sprake
van willekeur en is de inbreuk
noodzakelijk voor het te bereiken

115 doel? “Dit toetsingskader kan
werkgevers helpen vooraf na te
denken over welke middelen ze
inzetten en op welke manier. En
werknemers kunnen nagaan wat hun
baas wel of niet mag gaan doen.”

(9) De manier van beoordelen die
Pool ontworpen heeft, is juridisch nog
niet erkend. Pool hoopt op een proef-
proces waarin de rechter beoordeelt
125 aan welke eisen recherchegedrag
van werkgevers moet voldoen. Zij
denkt dat haar toetsingskader hierin
een belangrijke rol kan spelen.

(10) Pool adviseert werkgevers in
130 ieder geval om tijdig beleid te ont-
wikkelen in de manier waarop men
moet omgaan met wangedrag van
medewerkers. Werknemers moeten
op de hoogte zijn van het beleid,
135 maar nog liever ziet Pool dat
werknemers nauw betrokken zijn bij
de totstandkoming hiervan. Als er
dan diefstal plaatsvindt, weten alle
partijen wat er is afgesproken. En
140 dan vormt het cameratoezicht
misschien een inbreuk op het privé-
leven, maar wel een geoorloofde
inbreuk.

*Naar een artikel van Barbara Rijlaarsdam,
NRC Handelsblad, 28 januari 2014*

Tekst 2

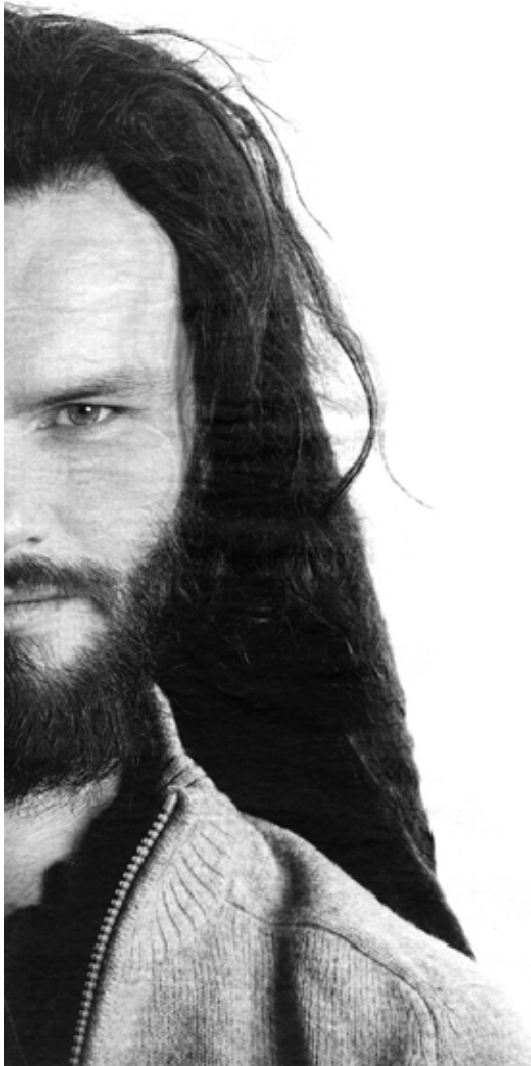
11p 12 **Samenvattingsopdracht**

Vat de tekst 'In het oog van de camera van de baas' samen in maximaal 190 woorden.

Besteed daarbij alleen aandacht aan de volgende punten:

- 1 het probleem dat centraal staat in de tekst;
- 2 twee gevolgen van dit probleem;
- 3 twee voorwaarden waaraan een controle door een werkgever juridisch moet voldoen;
- 4 de vraag die de werkgever zich moet stellen bij een controle van de werknemer;
- 5 de mogelijke onduidelijkheid die bij die vraag optreedt;
- 6 de oplossing die Heleen Pool hiervoor ontwikkeld heeft;
- 7 een probleem bij deze oplossing;
- 8 de wens die Heleen Pool heeft;
- 9 het advies van Heleen Pool aan de werkgevers.

Maak er een samenhangend geheel van. Gebruik geen telegramstijl. Noem niet onnodig voorbeelden. Tel de woorden en zet het aantal onder de samenvatting. Zet de titel erboven.

**“Ik weet
wat mijn geld
uitspookt.
En jij?”**

Doe de test

Of je nu spaart of belegt, in beide gevallen wordt je geld aan het werk gezet om rendement te maken.

De vraag is nu: weet jij wat je geld uitspookt? Hoe wordt jouw geld aan het werk gezet? Wellicht is dat voor jou geen vraag en weet je precies wat jouw geld uitspookt.

Echter, als je voelt dat er met deze vraag een spiertje bij je geraakt wordt, test jezelf dan eens volledig anoniem en zonder enige verplichting op investereninmensen.nl.

Doe de test op investereninmensen.nl

Aangeboden door Oikocredit,
al bijna 40 jaar succesvol met microkrediet.

investeren in mensen

*Naar een advertentie in NRC Handelsblad,
10 februari 2014*

Tekst 3

- 1p 13 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst?
Oikocredit wil
- A de lezer aansporen.
 - B de lezer amuseren.
 - C de lezer informeren.
 - D de lezer overtuigen.
 - E een mening geven.
 - F gevoelens uitdrukken.

- 1p 14 De tekst bestaat uit vier delen.

“Ik weet wat mijn geld uitspookt. En jij?”
Doe de test

Of je nu spaart of belegt, in beide gevallen wordt je geld aan het werk gezet om rendement te maken.
De vraag is nu: weet jij wat je geld uitspookt? Hoe wordt jouw geld aan het werk gezet? Wellicht is dat voor jou geen vraag en weet je precies wat jouw geld uitspookt.
Echter, als je voelt dat er met deze vraag een spiertje bij je geraakt wordt, test jezelf dan eens volledig anoniem en zonder enige verplichting op investereninmensen.nl.

Doe de test op investereninmensen.nl
Aangeboden door Oikocredit,
al bijna 40 jaar succesvol met microkrediet.

OIKO CREDIT
investeren in mensen

Bij welk tekstdeel hoort de foto?

- A bij tekstdeel A
 - B bij tekstdeel B
 - C bij tekstdeel C
 - D bij tekstdeel D
- 1p 15 Wat kun je volgens de tekst ontdekken op investereninmensen.nl?
- A dat Oikocredit anoniem geld belegt
 - B dat Oikocredit met investeringen succesvol is
 - C hoe beleggen een mooi alternatief voor sparen biedt
 - D hoe met jouw geld rendement behaald wordt

Enig idee wat die frappuccino's kosten?

(1) Lekker natuurlijk, een Coffee Frappuccino Light Blended Beverage in de trein van werk naar huis. Ook leuk: dat tijdschrift dat je in je boodschappenmandje gooit of die dvd-serie die je erbij neemt als je toch net een boek bestelt op Bol.com. Hebben we enig idee waar ons geld naartoe gaat? Zouden we niet, als we ons iets meer bewust waren van onze uitgaven, tot na de feestdagen moeten wachten met kopen? Of tot het moment dat we ons salaris hebben ontvangen?

(2) “We geven geld uit zonder dat we erbijilstaan”, zegt Henriëtte Prast, hoogleraar persoonlijke financiële planning in Tilburg. “Naarmate we meer pinnen en minder contant betalen, zullen we steeds nonchalanter met geld omgaan”, voorspelt

ze. “Hoe virtueel ons geld, hoe minder het voor ons gevoel waard is en hoe gedachtelozer we het uitgeven.”

25 (3) Ze vergelijkt het met vroeger, toen de euro er nog niet was en de portemonnee tijdens een vakantie in Frankrijk gevuld was met francs. “Voor ons gevoel was dat speelgeld. 30 Dat gaven we heel gemakkelijk uit. De ontwikkelingen in het betalingsverkeer hebben effect op ons gedrag”, zegt ze. “Dat is voldoende aangetoond in wetenschappelijk 35 onderzoek. Zo blijkt bijvoorbeeld dat studenten meer snacks in de kantine kopen als ze pinnen dan wanneer ze contant betalen.”

(4) Het leidt ertoe dat veel mensen – 40 ruim 30 procent van de Nederlanders, volgens het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) – nauwelijks inzicht hebben in hun uitgavenpatroon. “Misschien zouden ze 45 dat wel willen, maar zolang ze kunnen rondkomen, vinden ze het niet belangrijk”, zegt Gabriëlla Bettonville van het Nibud. Als mensen een tijdje al hun uitgaven noteren, schrikken ze 50 vaak van de hoeveelheid geld die ze in een maand blijken te besteden aan koffie onderweg en broodjes in het bedrijfsrestaurant. Prast zegt hierover: “Maar het feit dat je je dat 55 realiseert, wil niet zeggen dat je het voortaan anders doet”. “Wij denken dat wat we weten maatgevend is voor ons gedrag. Maar zo zitten we niet in elkaar.”

60 (5) “Veel mensen die gemakkelijk geld uitgeven en achteraf geen idee hebben waar het gebleven is, zijn sterk gericht op de korte termijn”,

zegt Bettonville. “Of ze zijn gevoelig
65 voor verleidingen. Als je getriggerd
wordt door teksten als ‘Sale’ of ‘50
procent korting’, is de kans groot dat
je je geregeld afvraagt waar je geld
70 geleven is. Je hebt de neiging
dingen te kopen die je niet nodig
hebt.” Het maakt uit of iemand als
kind heeft geleerd met geld om te
gaan. Bettonville: “Als je zakgeld
75 kreeg en als scholier een bijbaantje
had, kun je later beter met geld om-
gaan. Dan heb je al jong geoefend.
Met geld omgaan is ook een kwestie
van ervaring. Daarom zijn ouderen er
meestal beter in dan jongeren.”

80 **(6)** Piet-Jan Ottenhoff, verkoop-
manager bij een automatiserings-
bedrijf, en Hanneke van der Werf,
psychodiagnostisch medewerker bij
de geestelijke gezondheidszorg
85 (GGZ), zijn ouders van een stude-
rende tweeling van 20 jaar. Voor hen
geldt hetzelfde als voor een derde
van de Nederlandse huishoudens: ze
zouden best willen weten waar hun
90 geld blijft, maar ze vinden het niet
belangrijk genoeg om er werk van te
maken. “Toch redden we het altijd”,
zegt Van der Werf. “We doen een
beetje aan creatief boekhouden.
95 Soms schuiven we geld van de
spaarrekening naar de betaalreke-
ning en dat boeken we dan later weer
terug.”

100 **(7)** De laatste jaren kijken ze iets kri-
tischer naar hun uitgaven. Ottenhoff:

“We vergelijken zorgverzekeringen.
We zijn overgestapt. Ook checken
we abonnementen en de goede
doelen waaraan we automatisch geld
105 overmaken. Vroeger lieten we dat
klakkeloos doorgaan.” Van der Werf:
“Ik let meer op wat ik uitgeef aan
boodschappen. Sinds kort zit hier in
de buurt een Lidl en daar koop ik
110 steeds meer. Eerst alleen basisspul-
len, zoals toiletpapier en bronwater,
maar nu ook vaak groente en fruit.
Soms heb ik een kar vol boodschap-
pen en hoef ik maar 70 euro af te
115 rekenen. Het begint echt een sport te
worden.”

(8) “Veel mensen zijn iets meer gaan
opletten”, zegt Bettonville. Uit onder-
zoek van het Nibud blijkt dat 70 pro-
120 cent van de huishoudens het
afgelopen jaar zuiniger is geworden.
Bij de huishoudens met een boven-
modaal inkomen is dat percentage
60. Sommige mensen snoeien dras-
125 tisch, anderen zoeken het in kleine
besparingen. Ze gaan minder gemak-
kelijk uit eten, doen boodschappen in
een goedkopere supermarkt of
nemen vaker brood mee naar hun
130 werk. Vaak zijn dat precies de dingen
waaraan ze voorheen gedachteloos
geld uitgaven. “Daarop kun je bijna
zonder pijn besparen”, zegt
Bettonville. “Dat moet ook wel, want
135 de koopkracht is de afgelopen jaren
steeds een beetje gedaald.”

*Naar een artikel van Wilma van Hoeflaken,
NRC Handelsblad, 25 en 26 januari 2014*

Tekst 4

- 1p 16 Op welke wijze wordt het onderwerp van de tekst in alinea 1 ingeleid?
- A door een conclusie te trekken
 - B door een pakkend verhaal weer te geven
 - C door een samenvatting van de tekst te geven
 - D door voor de tekst belangrijke vragen te stellen
- 1p 17 De alinea's 2 en 3 horen bij elkaar.
Welk kopje past het beste bij de alinea's 2 en 3 samen?
- A Afname van contant betalen
 - B Gemakkelijker uitgeven van virtueel geld
 - C Minder waard worden van geld
 - D Ontwikkelingen in het betalingsverkeer
- 1p 18 De alinea's 4 en 5 horen bij elkaar.
Welk kopje past het beste bij de alinea's 4 en 5 samen?
- A Gebrek aan inzicht
 - B Geschrokken door uitgaven
 - C Getriggerd door kortingen
 - D Gevoelig voor verleidingen
- 1p 19 “Ze vergelijkt het met vroeger (...)” (regel 25)
Welke vergelijking maakt Henriëtte Prast hier?
Ze geeft aan dat
- A Franse francs en virtueel geld beide als speelgeld gezien kunnen worden.
 - B in Frankrijk net als in Nederland te gemakkelijk geld uitgegeven wordt.
 - C mensen nu te gemakkelijk geld uitgegeven net zoals vroeger.
 - D virtueel geld en buitenlands geld gemakkelijk uitgegeven worden.
- 2p 20 Gabriëlla Bettonville noemt in de tekst drie redenen waarom mensen nauwelijks een idee hebben waar hun geld aan uitgegeven wordt.
→ Noteer de drie redenen die Bettonville geeft.
- 1p 21 “Voor hen geldt hetzelfde als voor een derde van de Nederlandse huishoudens: ze zouden best willen weten waar hun geld blijft, maar ze vinden het niet belangrijk genoeg om er werk van te maken.”
(regels 86-92)
→ Citeer het zinsgedeelte uit de alinea's 3 tot en met 5 waarin hetzelfde wordt beweerd.

- 1p 22 In de alinea's 6 en 7 worden Piet-Jan Ottenhof en Hanneke van der Werf genoemd.
Welke uitspraak past het beste bij deze personen?
Ottenhoff en Van der Werf zijn voorbeelden van mensen
- A die behoren tot de huishoudens met een bovenmodaal inkomen en met name zijn gaan letten op kleine besparingen op hun uitgaven.
 - B die kritisch kijken naar hun uitgavenpatroon net als het merendeel van de Nederlanders.
 - C die net als een deel van de Nederlanders hun uitgaven niet heel belangrijk vinden, maar wel kritischer zijn gaan kijken naar hun uitgaven.
 - D die wat ouder zijn en daarom meer ervaring dan jongeren hebben in hoe ze met hun uitgaven om moeten gaan.
- 1p 23 Op welke wijze gebruikt de schrijfster de uitspraken van deskundigen in deze tekst?
- A Zij gebruikt ze om een verschijnsel te verklaren.
 - B Zij gebruikt ze vooral om haar eigen standpunt te onderbouwen.
 - C Zij laat merken het oneens te zijn met de uitspraken.
 - D Zij trekt de juistheid van de uitspraken in twijfel.
- 1p 24 Wat is het belangrijkste doel van de schrijfster met deze tekst?
De schrijfster wil de lezer
- A adviseren om meer inzicht te krijgen in zijn uitgavenpatroon.
 - B ervan overtuigen dat hij beter moet letten op zijn uitgaven.
 - C ervoor waarschuwen om niet te grote uitgaven te doen in deze tijd.
 - D informeren over hoe mensen met hun uitgaven omgaan.
- 1p 25 Hoe kun je de inhoud van alinea 8 het beste weergeven?
In alinea 8 wordt
- A een advies gegeven.
 - B een conclusie getrokken.
 - C een toekomstbeeld geschetst.
 - D een waarschuwing uitgesproken.
- 1p 26 Welke zin geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst weer?
- A Er is een groep mensen die de neiging heeft dingen te kopen die niet echt nodig zijn en die groep wordt steeds groter.
 - B Er zijn mensen die hun geld te gemakkelijk uitgeven, maar die mensen kijken tegenwoordig wel wat kritischer naar hun uitgavenpatroon.
 - C Uit onderzoek blijkt dat mensen tegenwoordig kritischer kijken naar hun uitgavenpatroon dan vroeger het geval was.
 - D Uit onderzoek blijkt dat ouderen en mensen die als kind geleerd hebben met geld om te gaan, bewuster met hun geld omgaan.

Kijk wat een ander doet

(1) Een grote groep Nederlanders houdt zijn inkomsten en uitgaven niet of onvoldoende bij. Met een digitaal huishoudboekje kun je je inkomsten en uitgaven gemakkelijk bijhouden. Er zijn verschillende gratis uitvoeringen. Op wijzeringeldzaken.nl/handige-hulpmiddelen/huishoudboekjes staat een overzicht van ruim twintig populaire digitale huishoudboekjes met informatie over de mogelijkheden en het gebruiksgemak. Een van de gratis digitale huishoudboekjes is AFAS Personal van het Nibud, waarmee het mogelijk is bankrekeningen te downloaden en papieren bonnetjes te scannen.

(2) Vul je gegevens in op nibud.nl/persoonlijkbudgetadvies en zie wat mensen in vergelijkbare omstandigheden gemiddeld uitgeven aan verzekeringen, wonen, kleding, vakanties en boodschappen. Zulke overzichtjes kun je soms ook vinden bij de digitale huishoudboekjes van banken. Vaak zijn die nog gedetailleerder. Dan zie je bijvoorbeeld wat iemand van jouw leeftijd en opleidingsniveau die in dezelfde provincie woont, besteedt aan boodschappen.

- 1p 27 “Een grote groep Nederlanders houdt zijn inkomsten en uitgaven niet of onvoldoende bij.” (alinea 1)
→ Citeer een zin uit de alinea’s 1 tot en met 4 van de tekst ‘Enig idee wat die frappuccino’s kosten?’ waarin hetzelfde wordt beweerd.
- 1p 28 In de tekst ‘Kijk wat een ander doet’ wordt gesproken over verschillende soorten huishoudboekjes.
→ Leg uit wat het verschil is tussen de gratis digitale huishoudboekjes en de digitale huishoudboekjes van de banken.
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 10 woorden.

Schrijfofdracht

Het einde van het schooljaar is in zicht en in jullie klas deelt de mentor de rapporten uit. Over sommige rapporten is de mentor erg tevreden, maar andere stemmen hem minder gelukkig. Volgens jullie mentor zijn er leerlingen in de klas die meer tijd aan hun bijbaantje besteden dan aan hun schoolwerk, wat ten koste zou gaan van de cijfers.

Al snel ontstaat er in de klas een discussie over bijbaantjes. Veel leerlingen blijken een bijbaantje te hebben en de meeste leerlingen onderstrepen het belang van een bijbaantje: het geld dat ermee verdiend wordt, heeft men bijvoorbeeld hard nodig. Een leerling verwijst daarnaast naar de tekst 'Enig idee wat die frappucino's kosten?' en citeert de uitspraak van Gabriëlla Bettonville van het Nibud: "Als je zakgeld kreeg en als scholier een bijbaantje had, kun je later beter met geld omgaan." Daarom is het volgens deze klasgenoot ook belangrijk om een bijbaantje te hebben.

Toch zijn er ook kritische geluiden te horen. Iemand geeft aan dat zijn schoolwerk inderdaad te lijden heeft onder zijn bijbaantje. Als zijn baas belt of hij wil werken, terwijl er eigenlijk geleerd moet worden voor een belangrijke toets, kiest hij er toch vaak voor om te gaan werken. Ook vragen sommige leerlingen zich af of je inderdaad beter met geld om leert gaan door een bijbaantje: het geld dat binnenkomt, wordt namelijk vaak ook weer snel uitgegeven.

Je denkt nog eens over dit onderwerp na en besluit een artikel voor de schoolkrant te schrijven. In dit artikel, dat gelezen zal worden door leerlingen en docenten, ga je in op de vraag of bijbaantjes wel of niet nuttig zijn.

13p **29 Opdracht**

Schrijf het artikel voor de schoolkrant. Gebruik hierbij de gegevens van de tekst op de vorige bladzijde en de tekst 'Enig idee wat die frappuccino's kosten?'. Gegevens die niet in de opdracht vermeld staan, moet je zelf bedenken.

Besteed in jouw artikel aandacht aan de volgende onderwerpen:

- de aanleiding voor het artikel: de discussie in de les;
- de inhoud van de discussie;
- een beschrijving van de situatie in jouw klas: geef aan hoeveel leerlingen een bijbaantje hebben en noem minimaal drie voorbeelden van het soort werk dat ze doen;
- een beschrijving van jouw eigen situatie: geef aan of je een bijbaantje hebt en leg uit waarom wel of niet;
- jouw mening over de vraag of bijbaantjes nuttig zijn of niet;
- twee argumenten voor deze mening, ontleend aan de voorgaande tekst, aan de tekst 'Enig idee wat die frappuccino's kosten?' en/of aan je eigen ervaring;
- een advies aan klasgenoten: wat kunnen ze doen om ervoor te zorgen dat hun schoolwerk niet onder een bijbaantje lijdt?

Maak er een samenhangend geheel van en zet er een passende titel boven.

Vermeld je naam en de klas waarin jij zit onder het artikel.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.